

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

РІВЧАЧЕНКО ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 343.98:343.347

**РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННИХ ДІЙ З ОБЛАДНАННЯМ
ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ЇХ АНАЛОГІВ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Стрільців Олександр Михайлович,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції
навчально-наукового інституту № 1

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Назаров Віктор Володимирович,
Академія адвокатури України,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

кандидат юридичних наук, доцент
Сербін Микола Миколайович,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться «20» січня 2017 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП–680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «16» грудня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Немедичне споживання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, їх незаконний обіг в Україні залишаються гострою соціальною проблемою, становлять загрозу національній безпеці, завдають шкоду генофонду нації, перешкоджають гармонійному формуванню особистості й негативно впливають на функціонування держави і суспільства, викликаючи занепокоєння громадськості та зарубіжних експертів.

Зростання обсягу пропонування синтетичних психотропних речовин амфетамінної та метамфетамінної груп, поява нових їх аналогів, необхідність переробки значної кількості макової соломи з метою задоволення потреб наркозалежних осіб опієм зумовлює незаконне поширення відповідного спеціального обладнання. Лише з 2010 р. по перше півріччя 2016 р., за статистичними даними Національної поліції України, зареєстровано 971 злочин (2010 р. – 234, 2011 р. – 216, 2012 р. – 146, 2013 р. – 62, 2014 р. – 108, 2015 р. – 143, шість місяців 2016 р. – 62), у процесі вчинення якого використовувалось обладнання для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Незважаючи на значну кількість викритих фактів незаконного обігу обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, за вказаний вище період у Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься всього 122 судових рішення за результатами розгляду в судах кримінальних проваджень (кримінальних справ) зазначеної категорії, з яких 20 – виправдувальні вироки.

Така ситуація обумовлена багатьма чинниками, серед яких головними є так звана гонитва за показниками, нормативна невизначеність та безсистемність видів обладнання, яке може бути використано для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, відсутність достатніх знань під час вилучення обладнання та слідів на ньому при проведенні слідчих (розшукових) дій, недотримання слідчими рекомендацій щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій та призначення експертиз, неналежна взаємодія слідчих з оперативними та експертними підрозділами.

У вітчизняній криміналістичній науці нині відсутня методика розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, що негативно позначається на результатах правоохоронної діяльності в даному напрямі. У цьому контексті важливим є узагальнення наукових ідей і підходів до створення якісно нового механізму розслідування зазначеного виду кримінальних правопорушень.

У юридичній літературі питання розслідування злочинів, що вчиняють у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, досліджували вітчизняні та іноземні науковці, зокрема В. Д. Берназ, Р. С. Белкін, А. А. Венедіктов, А. Ф. Волобуєв, І. І. Гаркуша, В. Г. Гончаренко, В. А. Журавель, Н. А. Запорощенко, А. В. Іщенко, О. А. Кириченко, О. Н. Колесниченко, В. О. Коновалова, Н. М. Косміна, Є. Д. Лук'янчиков, В. В. Назаров, К. В. Парасочкіна, О. І. Перепелиця, М. А. Погорецький, М. М. Сербін, С. О. Сорока, Ю. М. Чорноус, Л. Г. Шарай, В. Ю. Шепітько, М. Ю. Фонарьов та ін.

Окремі питання розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів були предметом дослідження О. П. Замошця, А. М. Кислого, С. І. Мінченка, Д. Й. Никифорчука, С. А. Роганова, М. О. Сергатого, О. М. Стрільціва, О. В. Рубежанської, М. С. Хруппи та ін.

Незважаючи на безперечну теоретичну і практичну значущість наукових досягнень згаданих науковців, в Україні на дисертаційному рівні відсутні роботи, присвячені комплексному дослідженню вказаного питання в контексті формування окремої криміналістичної методики розслідування, що спонукає до цільової наукової розробки проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2011–2015 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2010 р. № 1808-р; Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735-р; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, а також Плану проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у Національній академії внутрішніх справ на 2016 р. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 29 жовтня 2015 р. № 20) і схвалено Національною академією правових наук України (№ 942, 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дослідження полягає у формуванні теоретичних положень і науково обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Реалізація зазначеної мети обумовила постановку та вирішення таких *задач*:

- визначити стан наукового розроблення проблеми та питання, що потребують першочергового опрацювання;
- надати типову характеристику особи, яка вчиняє злочини з використанням обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів;
- визначити предмет злочинного посягання, пов'язаного з незаконним обігом обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів;
- розкрити способи вчинення та пов'язані з ними елементи слідової картини досліджуваного злочину;
- виділити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів;
- виокремити типові слідчі версії початкового етапу розслідування злочинів даної категорії;

– з'ясувати особливості взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час досудового розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів;

– узагальнити організаційні й тактичні особливості проведення обшуку та допиту у відповідних кримінальних провадженнях;

– розкрити особливості використання спеціальних знань під час досудового розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час досудового розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Предмет дослідження – розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є *діалектико-матеріалістичний* метод наукового пізнання соціально-правових явищ, а також загальнонаукові й спеціальні методи, зокрема, *історико-правовий* – для окреслення поглядів учених щодо проблем розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів (підрозділ 1.1); *формально-логічний* – під час з'ясування структурних елементів криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з незаконними діями з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів (розділ 1); *порівняльно-правовий* – для аналізу поглядів науковців щодо досліджуваної проблематики, наукових категорій, визначень та підходів (розділи 1–3); *функціональний* – з метою виділення типових слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування (підрозділ 2.1); *системний* – для здійснення класифікації способів учинення злочинів (підрозділ 1.3); *типологічний* – у процесі формування характеристики особи злочинця (підрозділ 1.2); *методи аналізу і синтезу* – під час розроблення структури криміналістичної характеристики (розділ 1), формування висновків з питань, які висвітлюються в дисертації; *статистичний* – у процесі проведення аналізу та узагальнення емпіричної бази (вивчення кримінальних справ та кримінальних проваджень, відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень, результатів анкетування) (розділи 1–3); *соціологічний* – для підтвердження наукових висновків результатами анкетування та інтерв'ювання працівників правоохоронних органів (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності МВС України (Національної поліції) за період 2012 – I півріччя 2016 рр.; зведені дані анкетувань 280 слідчих органів внутрішніх справ та Національної поліції з усіх регіонів України, які розслідували злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; узагальнені результати вивчення матеріалів 25 кримінальних проваджень, 75 кримінальних справ, у яких розслідувалися незаконні дії з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, а також 122 судових рішення Єдиного державного реєстру судових рішень, які винесено протягом 2011–2016 рр. Використано також власний досвід роботи дисертанта у слідчих підрозділах МВС України (Національної поліції).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним з перших в Україні монографічних досліджень теоретичних і практичних основ розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Сформульовано й обґрунтовано низку висновків і рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування, зокрема:

вперше:

- визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів залежно від обставин виявлення злочину, способів його вчинення, причетності окремих категорій осіб до незаконних дій з обладнанням;

- запропоновано типові слідчі версії залежно від виду носія слідів злочинної діяльності, пов'язаної з незаконними діями з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; підозрюваної особи; характеристик обладнання та його залишків, первинної сировини для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів і відходів їх виготовлення, інших предметів та речовин, які вилучені під час здійснення слідчих (розшукових) дій;

- систематизовано види та об'єкти судових експертиз, які необхідно призначати під час розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, а також перелік питань, що ставляться перед експертом під час їх проведення;

удосконалено:

- криміналістичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення особи, причетної до незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів;

- наукові положення щодо використання спеціальних знань під час розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, залучення спеціалістів для надання допомоги під час проведення слідчих (розшукових) дій та надання консультацій спеціалістами;

- класифікацію видів обладнання, яке використовується для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів;

дістало подальший розвиток:

- криміналістична характеристика слідової картини, що залишається після вчинення незаконних дій з обладнанням під час виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів;

- організаційно-тактичні основи проведення обшуку та допиту підозрюваних як засобів збирання доказів під час розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів;

- рекомендації щодо дотримання заходів безпеки під час виявлення, вилучення, упакування, перевезення та зберігання обладнання, яке використовувалося для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, а також щодо умов зберігання такого обладнання в територіальних підрозділах Національної поліції.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано в:

– *практичній діяльності* оперативних та слідчих підрозділів Національної поліції України – під час виявлення, припинення та розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів (акти впровадженнь Департаменту карного розшуку Національної поліції України від 27 травня 2016 р. та Головного слідчого управління Національної поліції України від 20 червня 2016 р.);

– *освітньому процесі* – під час підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів для проведення занять з навчальних дисциплін «Криміналістика» «Розслідування окремих видів злочинів», «Доказування у кримінальному повадженні», а також у процесі проведення занять з підвищення кваліфікації слідчих і працівників оперативних підрозділів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17 червня 2016 р. № 697).

Особистий внесок здобувача. Положення, що викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблені автором особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих робіт, у дисертації не використовуються. У методичних рекомендаціях «Пошук, виявлення, фіксація та вилучення об'єктів у кримінальних провадженнях щодо наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» особистий внесок дисертанта становить 10,0 %. У методичних рекомендаціях «Розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів» особистий внесок дисертанта становить 50,0 %. У двох тезах у співавторстві з О. М. Стрільцівим особистий внесок здобувача становить 50,0 %.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації обговорено на шести науково-практичних конференціях: «Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності» (м. Одеса, 13 листопада 2015 р.); «Процесуальне та криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень у світлі вимог сучасного Кримінального процесуального кодексу України» (м. Одеса, 26 листопада 2015 р.); «Основні напрями та проблеми протидії наркоманії» (м. Івано-Франківськ, 4 лютого 2016 р.); «Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні» (м. Дніпропетровськ, 17 березня 2016 р.); «Борьба с преступностью: теория и практика» (г. Могилев, 25 марта 2016 г.); «Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики» (м. Київ, 12 травня 2016 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 14 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; одна стаття – у міжнародному виданні; шість тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, а також дві методичні рекомендації.

Структура дисертації визначається її метою, задачами та предметом дослідження і складається із вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів,

висновків, списку використаних джерел (223 найменування на 29 сторінках) та п'яти додатків на 35 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 261 сторінка, із них основний текст – 197 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дослідження, розкриваються стан наукового дослідження проблеми та зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, визначаються мета, задачі, об'єкт і предмет дослідження, формулюється методологічна основа дисертації, аргументуються наукова новизна одержаних результатів, їх наукове та практичне значення, наводяться дані щодо особистого внеску здобувача, апробації та публікацій результатів дослідження.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів» складається з чотирьох підрозділів, які присвячено висвітленню основних елементів криміналістичної характеристики незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

У *підрозділі 1.1. «Стан наукового дослідження проблеми розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів»* наголошено, що, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемам розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (О. А. Борідько, І. І. Гаркуша, В. В. Логінова, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, Н. М. Косміна, Н. А. Запорощенко), на сьогодні в українській криміналістиці залишаються недостатньо дослідженими питання незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів – монографічні дослідження за вказаним напрямом не проводились. Лише опубліковано окремі статті та методичні рекомендації, присвячені виявленню й розслідуванню протиправної діяльності лабораторій з нелегального виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів (О. П. Замошець, А. М. Кислий, С. І. Мінченко, Д. Й. Никифорчук, М. О. Сергатий, О. М. Стрільців, О. В. Рубежанська, М. С. Хруппа та ін.).

Потребують подальшого дослідження можливості здійснення експертизи обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів й інших предметів у кримінальних провадженнях вказаної категорії, незважаючи на розгляд окремих аспектів цієї проблематики у працях В. В. Бондаренка, З. С. Галавана, А. В. Кофанова, О. Л. Кобилянського, О. О. Давидової, В. О. Шаповалової, В. В. Шаповалова та інших учених.

Беручи до уваги стан наукового дослідження проблеми розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, визначено перспективи подальших досліджень за цією проблематикою.

У підрозділі 1.2. «Особа злочинця та предмет злочинного посягання» за результатами проведеного емпіричного дослідження з'ясовано, що зазвичай ці злочини вчиняють чоловіки (92,0 % судових рішень), особи, які не працюють та не навчаються (81,0 %), не перебувають у шлюбі (60,0 %), мають неповну середню (9,0 %), середню (23,0 %), середню спеціальну (29,0 %) та вищу (12,0 %) освіту, а також досвід злочинної діяльності (55,0 %), з яких 20,0 % – має три і більше судимостей.

Вивчення особи злочинця є передумовою процесу висунення слідчих версій та планування розслідування, дає змогу обрати найбільш оптимальні тактичні прийоми проведення слідчих (розшукових) дій, а також окреслити коло осіб, які причетні до вчинення цього злочину.

Визначено, що предмет цієї категорії злочинів посідає одне з головних місць під час їх розслідування, оскільки, залежно від стадій і способів незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, використовується різноманітне обладнання, яке запропоновано класифікувати за такими критеріями: первинним призначенням; видом джерела живлення, що використовується; предметом виготовлення; ступенем безпечності; участю у процесі виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; матеріалом, з якого виготовлено обладнання; розміром та вагою такого обладнання.

У підрозділі 1.3. «Спосіб учинення злочину» наголошено, що дані про спосіб учинення незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів є основним підґрунтям для висунення і перевірки слідчих версій щодо особи злочинця та дозволяють встановити слідову картину злочину, оскільки для конкретних способів учинення злочину характерні певні види слідів та механізми їх утворення.

Визначено, що способи вчинення злочинів з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів найчастіше пов'язані з його незаконним зберіганням (в усіх вивчених провадженнях), використанням (58,0 %) та виготовленням (20,0 %). Водночас можливе незаконне заволодіння таким обладнанням шляхом крадіжки, грабежу, розбою, шахрайства, вимагання, привласнення, зловживання службовим становищем, а також учинення інших протиправних дій.

У підрозділі 1.4. «Слідова картина злочину» зазначено, що, залежно від способів учинення злочинів, пов'язаних з незаконними діями з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, формується відповідна слідова картина злочину. Типові матеріальні сліди незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів розподілено на такі групи: 1) сліди викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 2) сліди придбання чи виготовлення обладнання; 3) сліди зберігання обладнання та його використання з метою незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Доведено, що важливе значення має виявлення та використання «ідеальних» слідів злочину, які матеріалізуються у вигляді зафіксованих належним чином показань підозрюваного, свідків та понять.

Розділ 2 «Початковий етап розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів» складається з трьох підрозділів і присвячено розгляду особливостей розслідування злочинів цієї категорії.

У підрозділі 2.1. *«Типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування»* проаналізовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Підтверджено, що найбільш оптимальним критерієм типізації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів є обсяг та зміст інформації про спосіб учинення злочину та особу, яка його вчинила.

За таким критерієм слідчі ситуації розподілено на чотири групи: 1) виявлено відповідне обладнання, відсутня інформація про обставини вчинення цього злочину та причетних до його вчинення осіб; 2) особу затримано за незаконні дії з наркотичними засобами, психотропними речовинами та їх аналогами і встановлено факт незаконного використання відповідного обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, проте таке обладнання знищено (частково або повністю) або приховано; 3) встановлено факт незаконного заволодіння (викрадення, привласнення, вимагання чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем) обладнанням з метою його подальшого використання для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, дані відносно особи, яка причетна до заволодіння таким обладнанням, відсутні; 4) виявлено факт незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, які виготовлено із застосуванням спеціального лабораторного обладнання, однак місцезнаходження такого обладнання невідоме, відомості про осіб, які причетні до протиправного використання такого обладнання, можуть бути повні, частково достовірні чи взагалі відсутні. Практиці досудового розслідування злочинів зазначеної категорії відомі й інші слідчі ситуації, які не мають суттєвої специфіки й тому їх охарактеризовано лише в загальному плані.

У підрозділі 2.2. *«Типові слідчі версії»* зазначено, що система типових слідчих версій у кримінальних провадженнях про незаконне використання обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів містить два структурні рівні: 1) загальні версії як припущення щодо події злочину загалом або окремих елементів його складу; 2) окремі версії, пов'язані з припущеннями щодо інших, більш детальних (допоміжних) обставин учиненого кримінального правопорушення.

Виокремлено типові версії початкового етапу розслідування розглядуваних видів злочинів щодо встановлення особи злочинця, походження обладнання, способу приховування слідів злочинної діяльності, місця зберігання обладнання.

Зроблено висновок, що в основу планування може бути покладено як загальні типові, так і окремі версії. Вибір підстав планування залежить від кількості висунутих версій і виявлених злочинних епізодів, слідчої ситуації, що склалася, та інших факторів об'єктивного характеру. З урахуванням складного та конфліктного характеру заходів, які необхідно проводити слідчому під час розслідування даної категорії злочинів та встановлення обставин його вчинення, запропоновано порядок складання відповідного письмового плану.

У підрозділі 2.3. «Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами Національної поліції України» розглянуто зміст, види і форми взаємодії зазначених учасників кримінально-процесуальних відносин.

Встановлено, що під час взаємодії слідчих з оперативними підрозділами при розслідуванні незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів найчастіше виникають такі проблеми: незацікавленість працівника оперативного підрозділу у виконанні доручень слідчого (71,8 % опитаних слідчих); відсутність важелів впливу слідчого на працівника оперативного підрозділу в разі неналежного виконання доручення (62,5 %); відсутність особистого контакту слідчого з оперативним працівником (43,9 %); невиконання доручення в повному обсязі (40,4 %); формальність виконання доручення (38,2 %); неузгодженість дій (22,7 %); невчасне виконання доручення слідчого оперативним працівником (22,5 %); відсутність спільного планування та чіткої координації слідчих (розшукових) дій (15,4 %).

Вивчення кримінальних проваджень засвідчило, що найбільш результативними формами взаємодії слідчого та працівників оперативних підрозділів Національної поліції України можна вважати такі: 1) передача слідчому матеріалів про виявлені шляхом оперативно-розшукових заходів ознаки злочину про незаконні дії з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів для подальшого вирішення питання про початок досудового розслідування; 2) спільна діяльність у складі слідчо-оперативної групи щодо розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 3) спільне розроблення версій, погоджене планування спільних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 4) обмін інформацією між слідчим та оперативним підрозділом (використання можливостей криміналістичних та оперативних обліків); 5) спільне використання слідчим із залученням працівників оперативних підрозділів криміналістичних та оперативно-технічних засобів при документуванні протиправної діяльності осіб, які вчиняють незаконні дії з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 6) координація під час проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; 7) взаємний контроль керівниками підрозділів.

Розділ 3 «Проведення окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань під час розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито особливості збирання доказової

інформації з матеріальних джерел, порядок отримання показань від учасників кримінального провадження, особливості залучення спеціаліста під час обшуку та призначення експертиз.

У підрозділі 3.1. «Проведення обшуку» зроблено висновок, що однією з найбільш важливих слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів є саме обшук, проведення якого забезпечує отримання доказової інформації про подію злочину та осіб, які його вчинили (підтвердили 95,0 % опитаних слідчих).

До особливостей проведення обшуку в досліджуваній категорії кримінальних проваджень належать: 1) необхідність залучення спеціаліста, обізнаного з технологіями обладнання для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 2) проведення спеціальної операції, пов'язаної з проникненням у приміщення, в якому функціонує таке обладнання; 3) забезпечення безпеки огляду місця вчинення злочину; 4) дотримання відповідних правил виявлення, вилучення та упакування предметів і речовин під час обшуку.

Розроблено правила безпеки членів слідчо-оперативної групи під час обшуку приміщень, у яких зберігається відповідне обладнання, а також рекомендації щодо виявлення, вилучення, упакування й перевезення небезпечних предметів і речовин.

Визначено додаткові вимоги до приміщень для зберігання вилученого обладнання в територіальних підрозділах Національної поліції: наявність вентиляції; відсутність прямих попадань промінів сонця; відсутність нагрівальних приладів; можливість розташування на безпечній відстані один від одного предметів та речовин; наявність засобів пожежогасіння.

У підрозділі 3.2. «Допит підозрюваного та свідків» зазначено, що проведення допитів у кримінальних провадженнях про незаконні дії з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів вимагає від слідчих обізнаності в спеціальних питаннях щодо процесу незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів і специфіки використання при цьому відповідного обладнання.

У ситуації повного визнання підозрюваним фактів незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів слідчий повинен правильно та чітко сформулювати запитання, максимально деталізувати показання, що стосуються обладнання та способів його використання, точно зафіксувати їх, визначити технічні засоби, які необхідно використовувати при допиті. Залежно від позиції, яку займає підозрюваний (заперечення своєї винуватості, відмова від давання показань, визнання окремих фактів злочинної діяльності), під час його допиту найчастіше слідчі застосовують такі тактичні прийоми: оголошення показань інших підозрюваних, потерпілих, свідків (підтвердили 70,0 % опитаних слідчих); надання пропозиції повторного викладення показань про подію загалом або окремі її обставини (61,1 %); пред'явлення особі, яку допитують, речових доказів та інших матеріалів провадження, що свідчать про її перебування і вчинення певних дій на місці злочину або спростовують її алібі (49,3 %); використання суперечностей у показаннях допитуваного або з іншими доказами (47,5 %); максимальна деталізація показань з метою виявлення суперечностей (40,7 %); переконання в необхідності

повідомлення правдивих відомостей (30,0 %); вияв розуміння становища, в якому опинилася особа, яку допитують (20,7 %); спонукання до каяття шляхом формування внутрішнього протесту проти вчинених дій (11,4 %); інше (1,1 %).

Під час розслідування важливе значення має допит свідків. Ними можуть бути особи, які володіють інформацією про обставини придбання та подальшого використання обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів й осіб, які ці діяння вчинили, про місце зберігання такого обладнання, місця виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів за допомогою обладнання, а також іншими відомостями, що мають значення для кримінального провадження.

У підрозділі 3.3. «Використання спеціальних знань» констатовано, що під час розслідування незаконного використання обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів важливим є залучення спеціаліста (інспектора-криміналіста, інженера-технолога або технолога хімічної чи фармакологічної галузей), допомога якого необхідна для застосування науково-технічних засобів і прийомів з метою виявлення, фіксації та вилучення обладнання й інших предметів і речовин, які використано при здійсненні технологічних операцій з незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; під час пошуку слідів і речових доказів, вилучення слідів, зразків та інших об'єктів, які пов'язані з незаконним виготовленням наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів із застосуванням спеціального обладнання; надання довідкових відомостей, консультацій слідчим та іншим учасникам слідчої (розшукової) дії щодо застосування спеціальних знань; допомоги слідчому з метою правильного викладення виявлених відомостей у протоколі, а також у складанні схем, планів місця розташування обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; формулювання питань особам, яких буде допитано у зв'язку з їх перебуванням на місці злочину.

Під час розслідування незаконного використання обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів можуть призначатись такі види експертиз: 1) криміналістична експертиза матеріалів, речовин та виробів (об'єкти дослідження – обладнання, яке, можливо, використовувалося з метою виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; залишки речовин, які виявлено на такому обладнанні та можуть належати до наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; протокол допиту підозрюваного, у якому зафіксовано показання про спосіб використання вилученого обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів та надано методичку їх синтезу; записи в записних книжках, зошитах, на окремих аркушах, комп'ютерах чи на інших електронних носіях інформації, в інформаційних системах, у яких описується методика виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; засоби та речовини, подібні до наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; зразків волосся); 2) дактилоскопічна експертиза (об'єкти дослідження – відбитки слідів пальців рук, які вилучені з обладнання, що використовувалось (могло використовуватись) під час незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, а також з приміщення, в

якому використано таке обладнання; відбитки слідів пальців рук осіб, які можуть бути причетні до використання обладнання з метою незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів); 3) криміналістична почеркознавча експертиза (об'єкти дослідження – конспекти з описуванням технологічного процесу виготовлення окремих видів наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів або підроблених документів на їх отримання, які використовуються для виготовлення вказаних речовин у підпільних лабораторіях; вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки почерку, цифрових записів або підпису); 4) судово-імунологічна експертиза (об'єкти дослідження – протигази та респіратори, які вилучено з місця виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; об'єкти біологічного походження (слина) особи, яка могла використовувати протигази чи респіратори під час виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів); 5) трасологічна експертиза (об'єкт дослідження – ампули з наркотичними засобами, психотропними речовин та їх аналогами); 6) експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів (об'єкт дослідження – носії інформації, що містять дані про пошук, способи придбання, виготовлення, використання обладнання з метою виготовлення з його допомогою наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів), а також інші види експертиз.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на підставі узагальнення основних положень та результатів проведеного дослідження проблем розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів сформульовано положення та рекомендації, що мають теоретичне і практичне значення, зокрема:

1. Проблема розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів на сьогодні залишається недостатньо дослідженою, незважаючи на актуальність тематики. Більшість публікацій стосуються лише виявлення та викриття нарколабораторій, окремих положень дотримання заходів безпеки у процесі їх ліквідації. Зазначене потребує першочергового опрацювання проблемних питань, що виникають, зокрема, під час вилучення та дослідження обладнання і слідів на ньому, організації взаємодії слідчих з оперативними та експертними підрозділами на стадії досудового розслідування, а також зберігання й систематизації такого обладнання.

2. Узагальнено характеристику особи, яка вчиняє незаконні дії з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів: це особа переважно чоловічої статі (92,0 % вивчених судових рішень), яка не працює та не навчається (81,0 %), не перебуває в шлюбі (60,0 %), має переважно середню спеціальну та вищу освіту, а також досвід злочинної діяльності (більш ніж у половині випадків), при цьому кожен п'ятий має три і більше судимостей.

3. Предмети злочину, пов'язаного з незаконними діями з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, умовно

можна поділити на такі: хімічний посуд та інше хімічне обладнання (апарат Сокслета, різні воронки і колби, водоструминний насос, масляний насос, скляні фільтри, холодильники з водяним або повітряним охолодженням, кристалізатори, пристосування для фільтрації і нагріву колб та інші судини хімічні скляні й порцелянові, а також прилади для їх нагрівання і перемішування); обладнання, яке перероблено з предметів сільськогосподарського призначення (зернові, овочеві та інші види пресів, сівалки та інші засоби для просіювання макової соломи, корморізки); саморобне виготовлене або перероблене з інших предметів обладнання (нагрівальні пристрої різних типів, випарники, системи охолодження, фільтри, подрібнювачі). Таке обладнання спеціально створюється з метою його подальшого використання в процесі незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, як виняток може використовуватися в побуті.

4. До способів незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів належать різні види незаконного заволодіння обладнанням, а також інші незаконні дії, пов'язані з його незаконним придбанням, виготовленням, зберіганням, збутом, перевезенням, пересиланням, використанням з метою подальшого виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Криміналістичне значення способу злочину полягає в тому, що за ним можна встановити як типові сліди, тобто сліди, які залишає безпосередньо злочинець, так і процес виготовлення на обладнанні наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів певним способом.

У кримінальних провадженнях про незаконні дії з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів спектр об'єктів криміналістичного дослідження, що зберігають на собі інформацію про подію злочину, досить широкий. Носіями слідів, крім осіб, які використовували обладнання для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, є обладнання та його частини (компоненти); первинна сировина, з якої в подальшому було виготовлено наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги; хімічні реагенти, реактиви, інші речовини, що можуть використовуватись під час синтезу (екстрагування) наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, а також залишки (відходи) цих процесів; інші предмети, що можуть свідчити про процес синтезу (екстрагування) наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів (респіратори, протигази, гумові рукавички, використані експрес-тести); сліди пальців рук осіб на обладнанні, його частинах (компонентах); інформація за результатами дослідження зразків та проб зі стелі, стін, засобів вентиляції, систем водопостачання та каналізації; записи й інша інформація про способи та процес незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

5. Розкрито зміст типових слідчих ситуацій початкового стану розслідування досліджуваних злочинів залежно від обсягу та змісту інформації про особу (осіб), яка вчинила кримінальне правопорушення. Найбільш поширеними на практиці є такі: 1) виявлено відповідне обладнання, відсутня інформація про обставини вчинення цього злочину та причетних до нього осіб; 2) особу затримано за незаконні дії з наркотичними засобами, психотропними речовинами та їх аналогами і встановлено

факт незаконного використання відповідного обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, проте таке обладнання знищено (частково або повністю) або сховано; 3) встановлено факт незаконного заволодіння (викрадення, привласнення, вимагання чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем) обладнанням, відсутні дані щодо напрямів подальшого використання обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів і осіб, які причетні до вчинення злочину; 4) встановлено факт обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, які виготовлено із застосуванням спеціального лабораторного обладнання, водночас місцезнаходження такого обладнання невідоме, відомості про осіб, які причетні до протиправного використання такого обладнання, можуть бути повні, частково достовірні чи взагалі відсутні. Визначено типовий перелік невідкладних слідчих (розшукових) дій та інших заходів щодо їх вирішення.

6. Обґрунтовано, що з урахуванням вихідної інформації типовими слідчими версіями під час розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів є такі: 1) щодо осіб: злочин вчинено особою, яку було затримано на місці вчинення злочину; злочин з обладнанням, яке використовувалось для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, вчинено невідомою особою. В останньому випадку версії щодо зазначеної особи такі: вона має спеціальні пізнання в галузі органічного синтезу, хімії, біології; має лише поверхові уявлення в цій галузі; є наркозалежною; 2) щодо походження обладнання: обладнання чи його окремі компоненти легально придбано через торгівлю або аптечну мережу або завезено із-за кордону; обладнання чи його окремі компоненти самостійно виготовлено затриманою особою або на її замовлення іншими особами; обладнання чи його окремі компоненти придбано злочинним шляхом (викрадення, привласнення, вимагання чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем); 3) щодо приховування слідів використання обладнання: обладнання знищено повністю; обладнання або його окремі частини приховано; 4) щодо місця зберігання обладнання: у приміщенні організації, у якому є необхідні для цього умови (відповідні науково-дослідні установи, хімічні лабораторії вищих навчальних закладів, виробничих установ та підприємств, хіміко-фармацевтичні установи та підприємства); за місцем проживання особи; за місцем роботи особи; щоразу в новому місці; у мобільних (пересувних) засобах; в окремо орендованому приміщенні в міській чи сільській місцевості; в іншому регіоні (районі, місті). У розвиток кожної з вищезазначених версій надалі висуваються окремі версії, що ґрунтуються на конкретних даних, зібраних у кримінальному провадженні, найбільшій увазі серед яких заслуговують окремі припущення стосовно характеристик особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

7. Зміст і характер взаємодії слідчого з оперативними підрозділами може здійснюватися в різних формах. Зроблено висновок, що форми взаємодії слідчих та оперативних підрозділів під час розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів відповідають загальним формам взаємодії та поділяються на процесуальну і непроцесуальну

(організаційну). Найпоширенішою процесуальною формою взаємодії під час розслідування досліджуваних злочинів є виконання доручень слідчого щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативним підрозділом, організаційною – створення слідчо-оперативної групи. Наголошено на низці невирішених проблем взаємодії слідчого з оперативними підрозділами Національної поліції України, що негативно впливають на результативність збирання доказів учинення злочинів досліджуваної категорії стороною обвинувачення. Запропоновано рекомендації щодо їх усунення.

8. Особливості тактики обшуку під час розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів визначаються змістом його завдань: 1) виявлення ознак, що свідчать про використання обладнання з метою незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 2) визначення точного місця (приміщення) та часу використання обладнання з метою незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів для подальшого виявлення криміналістично значущої інформації, встановлення можливих свідків; 3) встановлення ознак та факторів, які свідчать, що злочин учинено певною особою, а також виявлення слідів, які вона залишила; 4) встановлення способу використання обладнання під час виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 5) виявлення додаткових предметів, що свідчать про використання обладнання для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 6) встановлення додаткових можливостей для виявлення доказової інформації.

Зважаючи на небезпеку, яку становить процес використання обладнання під час виготовлення окремих видів наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, визначено особливості організації обшуку, до яких належать: обов'язкове залучення спеціаліста для його проведення; проведення додаткових інструктажів для учасників цієї слідчої (розшукової) дії; додатковий збір інформації про місце проведення обшуку з метою забезпечення безпеки осіб, які проживають поруч, а також про особу, яку планується затримати; ужиття заходів щодо забезпечення безпеки виявлення, вилучення, упакування, перевезення та зберігання вилучених предметів і речовин під час обшуку.

Визначено, що допит підозрюваних, які використовували обладнання для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, найчастіше відбувається в конфліктних ситуаціях (підтвердили 59,6 % опитаних слідчих), коли допитуваний відмовляється від співпраці зі слідчим, надає неправдиву (недостовірну) інформацію або перекладає свою винуватість на інших осіб, передусім співучасників учиненого злочину. У таких ситуаціях визнано доцільним застосування низки тактичних прийомів допиту, найбільш поширеними з яких є такі: оголошення показань інших підозрюваних, свідків (70,0 %); надання пропозиції повторного викладення показань про подію загалом або окремі її обставини (61,1 %); пред'явлення допитуваному речових доказів та інших матеріалів провадження, що свідчать про його перебування і вчинення певних дій на місці злочину або спростовують алібі (49,3 %); використання суперечностей у показаннях допитуваного або в інших доказах (47,5 %).

9. Особливості залучення спеціаліста до проведення обшуку місця зберігання обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів полягають у необхідності роз'яснення учасникам його проведення заходів безпеки при поводженні з предметами та речовинами, які оглядаються й вилучаються, а також приведення обладнання, що використовується для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, й інших предметів і речовин у безпечний стан; надання допомоги слідчому у визначенні алгоритмів пошуку доказів (слідів, предметів, речовин, документів) і методів їх виявлення, вилучення, упакування, перевезення та зберігання небезпечних предметів і речовин; надання допомоги слідчому в правильному викладенні виявлених відомостей у протоколі, а також складанні схем, плану місця та способу розташування обладнання, яке використовувалося для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; формулювання питань допитуваним особам, яких допитують та котрі перебували на місці виявлення обладнання, яке використовувалося для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

10. Систематизовано види судових експертиз, які необхідно призначати при розслідуванні незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, зокрема: криміналістична експертиза матеріалів, речовин та виробів; дактилоскопічна експертиза; криміналістична почеркознавча експертиза; судово-імунологічна експертиза; трасологічна експертиза; експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів; експертиза матеріалів та засобів звукозапису. Стосовно особи: судово-наркологічна експертиза; судово-психіатрична експертиза; комплексна судова психіатрична та наркологічна експертиза. Сформульовано перелік питань, які ставляться перед експертом під час проведення зазначених вище криміналістичних експертиз.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Рівчаченко О. А. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним використанням обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів / О. А. Рівчаченко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – Київ, 2015. – № 4 (97). – С. 74–85.

2. Рівчаченко О. А. Особливості допиту підозрюваного, який причетний до незаконного обігу з обладнанням, яке використовувалось для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів / О. А. Рівчаченко // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – Київ, 2016. – № 1. – С. 277–285.

3. Рівчаченко О. А. Слідова картина злочинів, вчинених з обладнанням, призначеним для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів / О. А. Рівчаченко // Криміналістичний вісник / ДНДЕКЦ МВС України; НАВС. – Київ : ПК «Типографія від «А» до «Я», 2016. – № 1 (25). – С. 109–114.

4. Рівчаченко О. А. Заходи безпеки під час вилучення обладнання, яке використовувалось під час незаконного виготовлення наркотичних засобів,

психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів / О. А. Рівчаченко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – Київ, 2016. – № 1 (98). – С. 309–318.

5. Рівчаченко О. А. Призначення експертиз у кримінальних провадженнях, відкритих за фактом незаконно обігу обладнання для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів / О. А. Рівчаченко // Право і суспільство. – Київ, 2016. – Ч. 2. – № 2. – С. 183–188.

6. Ривчаченко Е. А. Определение понятия «оборудование, предназначенное для изготовления наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов», по украинскому законодательству / Е. А. Ривчаченко // Вестник академии МВД Кыргызской Республики им. генерал-майора милиции Алиева Э. А. – Бишкек, 2016. – Вып. № 2. – С. 77–84.

7. Рівчаченко О. А. Критерії визначення обладнання, яке використовується для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів / О. А. Рівчаченко, О. М. Стрільців // Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 13 листоп. 2015 р.). – Одеса : ОДУВС, 2015. – С. 154–155.

8. Рівчаченко О. А. Напрями залучення спеціаліста у кримінальних провадженнях у злочинах, пов'язаних з використанням обладнання, призначеного для виготовлення наркотиків / О. А. Рівчаченко, О. М. Стрільців // Процесуальне та криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень у світлі вимог сучасного кримінального процесуального кодексу України : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 26 листоп. 2015 р.). – Одеса : ОДУВС. – С. 115–117.

9. Рівчаченко О. А. Види обладнання, які призначені для незаконного виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів / О. А. Рівчаченко // Основні напрями та проблеми протидії наркоманії : електрон. зб. матеріалів круглого столу (Івано-Франківськ, 4 лют. 2016 р.). – Київ – Івано-Франківськ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 127–130.

10. Рівчаченко О. А. Особливості підготовки в поліції Польщі фахівців по боротьбі з нарколабораторіями / О. А. Рівчаченко // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. Конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 433–435.

11. Ривчаченко Е. А. Участие специалиста при расследовании преступлений, связанных с использованием оборудования, предназначенного для незаконного изготовления наркотиков / Е. А. Ривчаченко // Борьба с преступностью: теория и практика [Электронный ресурс] : тезисы докл. IV Междунар. науч.-практ. конф. (Могилев, 25 марта 2016 г.) / М-во внутр. дел Респ. Беларусь, учреждение образования «Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь» ; редкол. : Ю. П. Шкаплеров (отв. ред.) [и др.]. – Могилев : Могилев. ин-т МВД, 2016. – С. 443–554.

12. Рівчаченко О. А. Напрями пошуку речових доказів у кримінальних провадженнях, пов'язаних з незаконним обігом обладнання, що використовувалось для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів / О. А. Рівчаченко // Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики : матеріали конф. (Київ, 12 трав. 2016 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 246–248.

13. Пошук, виявлення, фіксація та вилучення об'єктів у кримінальних провадженнях щодо наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : метод. рек. / [О. М. Стрільців, В. В. Арешонков, О. А. Рівчаченко та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 60 с.

14. Рівчаченко О. А. Розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів : метод. рек. / О. М. Стрільців, О. А. Рівчаченко. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 62 с.

АНОТАЦІЯ

Рівчаченко О. А. Розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2016.

У дисертації на основі проведених досліджень розроблено теоретичні положення та рекомендації щодо розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Вирішено такі завдання: проаналізовано стан наукового дослідження проблеми розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; сформульовано криміналістичну характеристику цієї категорії злочинів, а саме: охарактеризовано особу злочинця, визначено предмет злочинного посягання, з'ясовано способи вчинення незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; розкрито слідову картину; виділено типові слідчі ситуації початкового та наступного етапів розслідування; визначено типові слідчі версії; окреслено специфіку взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами; систематизовано організаційні й тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій; запропоновано рекомендації щодо призначення та проведення експертиз під час досудового розслідування незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, та їх аналогів.

Ключові слова: обладнання, наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги наркотичних засобів та психотропних речовин, прекурсори, криміналістична характеристика, кримінальне провадження, розслідування, злочин, слідча ситуація, взаємодія, слідча (розшукова) дія.

АННОТАЦИЯ

Ривчаченко Е. А. Расследование незаконных действий с оборудованием для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2016.

В диссертации на основе проведенных исследований разработаны теоретические положения и рекомендации относительно расследования незаконных действий с оборудованием для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов. Проанализировано состояние научных исследований расследования незаконных действий с оборудованием для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов; сформулирована криминалистическая характеристика незаконных действий с оборудованием для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов; охарактеризована личность преступника; определены предмет преступного посягательства и способы совершения незаконных действий с оборудованием для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов; раскрыто следовую картину. Выделены типичные следственные ситуации первоначального и последующего этапов расследования; определены типичные следственные версии; очерчена специфика взаимодействия следователя с оперативными и другими подразделениями; систематизированы организационные и тактические особенности проведения отдельных следственных (розыскных) действий; предложены рекомендации по назначению и проведению экспертиз во время досудебного расследования незаконных действий с оборудованием для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов.

Раскрыто криминалистическую характеристику незаконных действий с оборудованием для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов как основу построения методики их расследования. К основным структурным элементам криминалистической характеристики данных преступлений отнесены сведения о личности преступника, предмете преступного посягательства, способе совершения преступления, следовой картине. Сформулированы типичные следственные ситуации первоначального и последующего этапов расследования: 1) обнаружено оборудование, которое использовалось для незаконного изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов, информация об обстоятельствах совершения этого уголовного преступления и причастных к совершению этого преступления лиц отсутствует; 2) лицо задержано за незаконные действия с наркотическими средствами, психотропными веществами, их аналогами и прекурсорами, установлен факт незаконного использования оборудования для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов, однако такое оборудование уничтожено (частично или полностью) или скрыто; 3) установлен факт незаконного завладения (похищения, присвоения, вымогательства или завладения им путем мошенничества или злоупотребления служебным положением) оборудованием с целью его дальнейшего использования для незаконного изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов, однако данные в отношении лица, имеющего отношение к завладению таким оборудованием, отсутствуют; 4) установлен факт оборота наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов, которые изготовлены с применением специального оборудования, вместе с тем местонахождение такого оборудования неизвестно, тогда как сведения о лицах, причастных к противоправному использованию такого оборудования, могут быть полные, частично достоверные или вообще отсутствовать.

На основании проведенных исследований сформулированы теоретические положения и рекомендации относительно расследования незаконных действий с оборудованием для изготовления наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов. Решение указанных задач направлено на развитие научной криминалистической мысли и совершенствование практической деятельности по расследованию данного вида преступлений.

Ключевые слова: оборудование, наркотические средства, психотропные вещества, аналоги наркотических средств и психотропных веществ, прекурсоры, криминалистическая характеристика, уголовное производство, расследование, преступление, следственная ситуация, взаимодействие, следственное (розыскное) действие.

SUMMARY

Rivchachenko O. A. Investigation of illegal actions involving equipment for drugs, psychotropic substances and its analogues manufacturing. – *Manuscript*.

The dissertation on achieving of scientific degree of the candidate of law science on a specialty 12.00.09 – criminal process and criminal investigation; forensic inquiry; operational-investigative activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2016.

Basing on conducted researches, there were developed in the dissertation theoretical principles and practical guidelines on examination of illegal actions with equipment for making narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues. The following problems have been resolved: analysis of scientific investigation of problem concerning examination of illegal actions with equipment for making narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues; articulation of criminological characteristics of this category crimes, namely: the offender identity was described, the subject of a criminal assault was defined, there were figured out ways of committing illegal actions with equipment for making narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues; investigative pattern was revealed; typical investigative situations at the initial and subsequent stages of the examination were distinguished; typical investigative leads were defined; the specific feature of an investigator interaction with the operational and other departments was outlined; organizational and tactical particularities of conducting certain investigative (detective) actions were systematized; recommendations were provided on setting and conducting of expert evaluations during the pre-trial examination of illegal actions with equipment for making narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues.

Keywords: equipment, narcotic drugs, psychotropic substances, analogues of narcotic drugs and psychotropic substances, precursors, criminological characteristics, criminal proceedings, examination, crime, investigative situation, interaction, investigative (detective) action.